

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Rytmikens betydelse för barns lärande och utveckling

*En studie om hur pedagoger ser på rytmik och dess betydelse
för barns lärande och utveckling*

Viktoria Källner

Kurs: LAU395

Handledare: Niklas Pramling

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT11-2920-036

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Rytmikens betydelse för barns lärande och utveckling – en studie om hur pedagoger ser på rytmik och dess betydelse för barns lärande och utveckling.

Författare: Viktoria Källner

Termin och år: HT 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Niklas Pramling

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT11-2920-036

Nyckelord: Rytmik, musik, barn, lärande, utveckling, pedagog

Sammanfattning:

Syftet med denna uppsats är att undersöka om, och i så fall hur, rytmikämnet bidrar till barns utveckling. Jag vill även ta reda på hur rytmikpedagoger ser på sitt ämne och vad de själva anser att rytmiken betyder för barns utveckling och lärande. Min teoretiska anknytning är ett sociokulturellt perspektiv, vilket är en lärandeteori som har följt och influerat mig under min utbildning. I forskningsbakgrunden ger jag först en kort överblick kring rytmikämnets historia och uppkomst följt av en presentation av litteratur som ringar in och berör mitt ämne. Som undersökningsmetod har jag valt intervjuer av respondentkaraktär, vilket är en kvalitativ metod som innebär att det är svarspersonerna själva och deras egna tankar och uppfattningar som är studieobjekten. Resultaten visar att intervjupersonerna ser rytmikämnet som viktigt och betydande för barn, deras utveckling och positiva välbefinnande. De anser att skolan inte i tillräckligt stor utsträckning tillgodoser barnen deras behov av en allsidig undervisning och deras rörelsebehov. De menar således att rytmiken är ett bra komplement till skolans övriga relativt stillasittande och teoretiska undervisning. I slutet av uppsatsen förs en diskussion kring rytmikens betydelse för barn samt rytmikämnets plats och betydelse i skolan. Min förhoppning, i och med denna uppsats, är att en tanke ska väckas, främst hos dem som är verksamma inom skolan, om hur viktig musiken är för barnen och att de ska ges möjlighet att med både kropp och själ upptäcka och utveckla den.

FÖRORD

Först och främst vill jag rikta ett stort tack till de personer som medverkade i mina intervjuer.

Tack för att ni tog er tid i bråda tider, utan er hade det inte blivit någon uppsats.

Så ett jättestort tack!

Ett stort tack vill jag också ge till min handledare Niklas för hjälp och goda råd längs vägen.

Tack också till familj och vänner för all uppmuntran.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	5
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	6
3. TEORETISK INRAMNING	7
3.1 Ett sociokulturellt perspektiv	7
4. TIDIGARE FORSKNING	9
4.1 Rytmiakens historia	9
4.1.1 Rytmiakens grundare	9
4.1.2 Dalcrozemetoden	9
4.1.3 Rytmiaken i Sverige	10
4.2 Vad är rytmik?	10
4.3 Rytmik – rörelse och motorik	11
4.4 Rytmik – musik	13
4.5 Rytmik – socialt och personligt	15
4.6 Sammanfattning	16
5. METOD	17
5.1 Val av metod	17
5.2 Urval	18
5.3 Tillvägagångssätt	18
5.4 Bearbetning av material	18
5.5 Studiens tillförlitlighet	19
5.6 Etisk hänsyn	20
6. RESULTAT	21
6.1 Respondenterna	21
6.2 Rytmik enligt lärarna	21
6.3 Syftet med rytmik	22
6.4 Betydelsen av rytmik för barns lärande och utveckling	24
6.5 Sammanfattning	27
7. ANALYS OCH DISKUSSION	28
7.1 Rytmiakens betydelse	28
7.2 Fortsatt forskning	32
7.3 Slutsats och slutord	32
REFERENSER	33
BILAGA 1	35

1. INLEDNING

I dagens samhälle är det svårt att hitta platser där det inte finns musik. Musiken är på många ställen mer eller mindre konstant närvarande och påverkar oss till olika känslor och handlingar. Musiken har en stor influens på oss människor, den berör oss och är på många sätt medryckande. Jon-Roar Björkvold, professor i musikvetenskap, anser att alla människor är musiska och att *”om man förlorar sin musiskhet förlorar man också något djupt väsentligt som människa”* (2005, s. 12). Musiken är alltså en stor del av våra liv. Men hur skulle livet vara utan musiken? Hur skulle vår uppväxt vara utan sånger och rytmer? Vad i musiken och rytmiken är det som påverkar oss och vilken betydelse har den för vår utveckling?

Min nyfikenhet kring ämnet rytmik föddes för inte så länge sedan då jag i våras läste en kurs i ämnet på Högskolan för scen och musik. Mitt intresse ökade mer och mer och jag tyckte det var intressant att se och reflektera över ämnets, för mig, flerbottnade betydelser. Jag kan uppleva att ett ämne som rytmik bland många ses som en form av lekstuga där barnen får springa av sig och klappa och sjunga lite. Men bakom detta tror jag att döljer det sig så mycket mer, och det är det jag vill fördjupa mig i med hjälp av denna uppsats. Vad kan rytmik bidra med musikaliskt och rytmiskt, men även på det motoriska, sociala och personliga planet?

Jag läser min sista termin inom lärarprogrammet, inriktning musiklärare mot klassundervisning. Tidigare har jag gått musiklinje på gymnasiet följt av två års musikstudier vid Södra Vätterbygdens Folkhögskola. Musiken har på olika sätt följt mig genom livet och jag brinner för att fler och fler ska upptäcka betydelsen av musiken i sitt liv. Jag vill i framtiden undervisa både barn, ungdomar och vuxna och på olika sätt bidra till en musikalitet hos människor med allt vad det innebär. För mig personligen är musiken så viktig och är en stor del av mitt liv och jag vill smitta av mig dessa känslor till andra.

I Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Lgr11) står det att *”Skolan har i uppdrag att överföra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället.”* (s. 9) Skolan ska arbeta för att tillsammans med hemmet skapa trygga och självständiga individer och förbereda dem inför samhällslivet, med allt vad det innebär. Jag anser att musik och rytmik kan vara ett av flera redskap till detta och att dessa ämnen främjar elevers lärande på olika plan. Jag tror att man genom att använda musiken som ett medel kan skapa självkänsla, trygghet och tillit – vilket förhoppningsvis sedan leder till självständiga och trygga samhällsindivider. **I Lgr11 går det även att läsa:**

Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. (s. 10)

De estetiska ämnena ska vara inslag i skolan och eleverna ska ges möjlighet till olika uttrycksmedel för att kunna tillägna sig kunskap och få använda olika sinnen. Men ges eleverna möjlighet i dagens skola att på ett varierat sätt lära sig ny kunskap? Jag tror att rytmik kan vara ett uttrycksmedel bland många och jag hoppas att skolan ska få upp ögonen för att det finns fler sätt än de vanliga och traditionella för att kunna tillägna sig nya kunskaper.

2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Jag vill med denna uppsats undersöka om, och i så fall hur, rytmikämnet bidrar till barns utveckling, enligt teoretiska och empiriska arbeten. Jag vill även ta reda på hur **rytmiklärare** ser på sitt ämne och vad de själva anser att rytmiken betyder för barns utveckling och lärande.

Mina frågeställningar är:

- Är, och i så fall varför är, rytmik viktigt för barns lärande och utveckling?
- Hur bidrar ämnet rytmik till barns lärande och utveckling?
- Hur ser rytmiklärare på betydelsen av rytmik?

3. TEORETISK INRAMNING

En lärandeteori som har varit ständigt återkommande och som har genomsyrat mycket av min utbildning är ett sociokulturellt perspektiv. På det sätt som man, i ett sociokulturellt perspektiv, ser på lärande och den sociala aspektens betydelse, det har varit en inspirationskälla för mig och har även kommit att sätta sin prägel på min uppsats.

3.1 ETT SOCIOKULTURELLT PERSPEKTIV

Lev S Vygotskij (1896-1934) var en rysk psykolog, pedagog och filosof som har spelat en viktig roll inom pedagogiken. Han menade att den sociala omgivningen spelar en stor roll för utveckling och att samspelet mellan lärare och elev är det viktigaste redskapet för att utveckla elevernas tänkande (Weissenrieder, 2008). Vygotskij ansåg även att lärande är en förutsättning för utveckling, då vårt tänkande är en återspeglning av det yttre samspel vi varit delaktiga i. Det är avgörande med en god undervisning, där pedagogen har en viktig och högst delaktig roll (ibid).

Vi människor föds in i världen och utvecklas i samspelet med andra människor. Ända sedan tidens början har vi erfarit de flesta av livets skeenden med andra. Dessa livets medaktörer hjälper oss - mestadels helt oavsiktligt – att förstå hur man ska tolka världen och hur världen fungerar (Säljö, 2000). Grunden för det sociokulturella perspektivet är *mediering* – vilket innebär att kunskapsinläring sker genom att världen förtolkas. Vår utveckling och vårt lärande sker inom ramen för de tolkningar och tankemönster som omgivningen utnyttjar och tillhandahåller (ibid). Säljö menar att hela vår samvaro bygger på att vi människor lär genom att vi delar med oss av kunskaper till varandra. Det vardagliga samtalet, som kan ses som den viktigaste byggstenen i vår kunskapsbildning, ger ständigt upphov till nya kunskaper och insikter som man sedan som individ bär med sig och formas av. Han anser vidare att vi människor inte kan undgå att lära, utan frågan är *vad* vi lär oss i olika situationer.

I ett sociokulturellt perspektiv är kommunikationen och språkanvändningen helt centrala och det är dessa två som är länken mellan barnet och dess omgivning (Säljö, 2000). Genom att barn, i leken, kommunicerar och interagerar blir de delaktiga i hur omgivningen uppfattar och förklarar företeelser. I och med detta lär sig barnet vilka samspelsregler som råder i kulturen och i samhället (ibid).

Säljö (2000) anser att om man ska studera lärande sett ur ett sociokulturellt perspektiv måste man uppmärksamma tre olika, dock samverkande, företeelser:

1. Utveckling och användning av intellektuella (eller psykologiska/språkliga) redskap
2. Utveckling och användning av fysiska redskap
3. Kommunikation och de olika sätt på vilket människor utvecklats former för samarbete i olika kollektiva verksamheter.

Ett nyckelbegrepp inom det sociokulturella perspektivet är den *proximala utvecklingszonen* (alt. *den närmaste utvecklingszonen*). Med detta avser Vygotskij den lärande- och utvecklingsmöjlighet som syftar till vad barnet kan göra idag med hjälp av läraren det kan det göra på egen hand, utan lärarens hjälp, imorgon. Han menar även att samspelet med

omvärlden är helt avgörande (Weissenrieder, 2008). Lärarens uppgift är att befrämja lärandet, detta genom att skapa utvecklande situationer som svarar mot var barnet befinner sig i sin personliga utveckling. Läraren ska även stödja och underlätta för barnets problemlösning. Att barn på egen hand ska söka svaren på sina frågor, det strider helt mot Vygotskijs syn på det sociala samspelets betydelse (ibid). ”*Det är i tankeutbytet med den som förstår mer, som tänkandet utvecklas och den närmaste utvecklingszonen utnyttjas*” (Weissenrieder, 2008 s. 31).

Enligt Olga Dysthe (2003) är det väsentligt att delta i sociala sammanhang där lärande äger rum. I enlighet med den sociokulturella teorin har hon organiserat synen på lärande i sex olika aspekter:

- *Situerat* – situationen är avgörande för att lärande ska äga rum.
- *Socialt* – interaktionen med andra människor i den aktuella läromiljön är grundläggande för vad som lärs och hur det lärs.
- *Distribuerat* – kunskapen är uppdelad mellan människorna i en grupp. De olika kunskaperna och erfarenheterna är fördelade mellan personerna och är nödvändiga för en helhetssyn. Om då kunskapen är uppdelad måste lärandet vara socialt.
- *Medierat* – lärandet förmedlas med stöd och hjälp av personer eller verktyg/artefakter.
- *Språket* – kommunikation är en förutsättning för människans lärande och utveckling.
- *Deltagande i en praxisgemenskap* – lärande sker överallt och alltid och vi är en del av detta genom handling och deltagande i en social gemenskap.

Jag anser att det sociokulturella perspektivet går i linje med mitt valda ämne, då mycket inom rytmiken handlar om samspel med andra barn och med vuxna. I rytmiken lär sig barnen om sig själva i samspelet med andra barn och de får stöttning och vägledning av vuxna, som hela tiden för dem framåt och vill lära dem nya saker.

I titeln på arbetet förekommer begreppen lärande och utveckling. Med dessa syftar jag till vilka sidor hos sig själva barnen inom rytmiken kan lära sig och utveckla. Barnen får i rytmikämnet chans att utvecklas exempelvis både musikaliskt, motoriskt och socialt. Samtidigt som de lär sig om musik och rytmer genererar det även andra aspekter också i det sociala samspelet – exempelvis att se sin plats i gruppen och att ta hänsyn till andra barn och vuxna. Både lärande och utveckling är två centrala begrepp inom det sociokulturella perspektivet och både Vygotskij och Säljö pekar på den sociala betydelsen för barns utveckling och lärande (se ovan). Vi lär oss och utvecklas i samspelet med andra och vi kan inte undgå att lära, utan vi lär oss ständigt nya saker, detta i samspel med våra medmänniskor.

4. TIDIGARE FORSKNING

I följande avsnitt kommer jag att inleda med en kort översikt av rytmikens uppkomst, dess historia och om hur pedagogiken sedan spred sig till Sverige. Vidare kommer jag att presentera en del litteratur som jag anser berör och ringar in mitt ämne, detta utifrån rubrikerna: *Vad är rytmik?*, *Rytmik – rörelse och motorik*, *Rytmik – musik* samt *Rytmik – socialt och personligt*.

4.1 RYTMIKENS HISTORIA

4.1.1 RYTMIKENS GRUNDARE

Émile Jaques-Dalcroze föddes 1865 i Wien och ses som rytmikpedagogikens fader och grundare. Han studerade i bland annat Wien och Paris och fick sedan anställning vid Genèvekonservatoriet som lärare i harmoni. När han undervisade på konservatoriet kom han till insikt om att hans elever inte hade något begrepp om hur musiken de skrev klingade. I och med detta upptäckte även Dalcroze det som ligger till grund för hans undervisningspedagogik – han hade nämligen sett att eleverna ofta gjorde små rörelser för att underlätta de av honom givna gehörsövningarna. Dalcroze drog, med hjälp av denna iakttagelse, slutsatsen att vi uppfattar musik med led- och muskelsinnet i lika hög grad som vi gör med hörseln. Denna insikt fick honom att ifrågasätta den då rådande stränga och notbundna undervisningen. Dalcroze ansåg att lärare måste träna elevers gehör och deras förmåga att uppfatta nyanser i musiken innan de får lära sig spela instrument och spela efter noter. Han hävdade att för att verkligen förstå musiken och komma åt dess emotionella innehåll måste man med hela sin person ha upplevt musiken – både med kropp och själ. Dalcroze menade att syftet med sin pedagogik var att eleverna skulle uppleva och lära sig om musik genom att röra sig till den. Han ansåg att hela den mänskliga kroppen måste betraktas som ett musikinstrument (www.satbmusic.com).

Jag drömmer om en musikundervisning där kroppen spelar den förmedlande rollen mellan ton och tanke och är våra känslors direkta instrument.

- Émile Jaques-Dalcroze
(Granberg, 1994 s. 34)

4.1.2 DALCROZEMETODEN

Dalcrozerytmik är en musikpedagogik som bygger på tanken om att det finns en naturlig koppling mellan musik och rörelse och att den mänskliga kroppen är ursprunget till all musikalisk rytm. Pedagogiken har även en kinestetisk infallsvinkel, vilket är en sinnesfunktion som registrerar muskler, leders och extremiteters lägen och rörelser (www.ne.se), alltså hur vi uppfattar den egna kroppen. Inom Dalcrozepedagogiken anser man att alla musikaliska ljud skapas genom rörelse, och därför borde all musikundervisning innebära någon form av träning för kroppen. Trots denna tankegång är det sällan som kroppen tränas i samband med traditionell musikundervisning (www.satbmusic.com).

Enligt Dalcroze finns det tre huvudmål för rytmikundervisning:

- Att utveckla rytmkänsla och gehör i hela kroppen.
- Att skapa känsla för ordning och balans efter att ha uppövat alla de motoriska anlagen.
- Att utveckla kreativiteten.

4.1.3 RYTMIKEN I SVERIGE

Den person som i Sverige har haft stor inverkan inom rytmikämnet är Gerda von Bülow (1904-1990). Hon införde i både Sverige och Danmark en rytmikpedagogik som hon kallade RMU – *Rytmask musikalsk uppfostran*. I Bülows bok *Vad är rytmik?* (1974) kan man läsa om hur hon i rytmikämnet tillförde en terapeutisk infallsvinkel. Dessa tankar om terapi upptäckte hon återfanns även hos Aristoteles, som ansåg att musiken har tre huvudfunktioner:

- njutande
- utveckling av intellektet
- utveckling av känsloliv och karaktär

Bülow ansåg att rytmik och musik skulle kunna bidra till utveckling, uppfostran och terapeutiska moment. Utifrån dessa aspekter utformade hon några grundläggande idéer om vad RMU skulle innehålla och vilka moment undervisningen skulle utgå ifrån:

- att lyssna till musik
- stimulering av olika former för varseblivning och handling
- egen reproduktion av musikstycken

Genom RMU menar Bülow att alla dessa tre aspekter är förenade – att lyssnandet aktiveras genom att man sätter det hörda i rörelse, vilket utvecklas till en utvidgad uppfattningsförmåga och handling. Hon citerar Feudel i samband med detta, som skriver att: ”*När rörelsen genom självständig bearbetning återspeglar musikens innehåll, blir rörelsen till en musikalsk upplevelse*” (1974, s. 34). Enligt Bülow blir kroppen genom rörelsen ett musikinstrument, som man utan tekniska mellanled (såsom hämningar av notläsning och spelteknik) därigenom kan uppleva en fördjupning av musiken som en helhet, vilket enligt henne, är förutsättningen för en verklig musikalsk upplevelse. Hon anser vidare att musiken får mening först genom att vi upplever den, då vi möter tonernas liv med något från vårt eget liv.

4.2 VAD ÄR RYTMIK?

Ett barn har hundra språk, men berövas nittionio. Skolan och kulturen skiljer huvudet från kroppen. De tvingar en att tänka utan kropp och handla utan huvud. Leken och arbetet, verkligheten och fantasin, vetenskapen och fantastieriet, det inre och det yttre görs till varandras motsatser.

- Loris Malaguzzi
(Granberg, 1994 s. 5)

Ann Granberg (1994) beskriver rytmik som en pedagogisk metod där man använder rörelse som ett sätt att lära musik. Det är ett arbetssätt där man arbetar med sinne, kropp och intellekt

– de ses som en helhet. Genom att barn lär sig musik genom kroppen, utvecklar de samtidigt andra färdigheter. De musikaliska, sociala, känslomässiga, estetiska och motoriska kvaliteterna stärks och uttrycks- och kommunikationsförmågan utökas (ibid). Granberg skriver om hur musikforskare anser att rytm skapar motorisk inlevelse och att all musik är rörelse. Hon talar vidare om hur vi när vi hör musik vill röra oss till den, exempelvis genom att stampa takten eller nicka med huvudet – musiken utlöser ett rörelsebehov. Hon skriver vidare att rytmik kan beskrivas som en sammanställning av begreppen musik, rytm och rörelse. I Afrika, till skillnad från Sverige och många andra länder, är dessa tre begrepp inte skilda åt utan beskrivs med ett ord – *ngoma*.

Inom rytmik brukar man utgå från fyra grundbegrepp – *rum, tid, kraft och form* (Bülow, 1974). Dessa begrepp används som medvetna faktorer i undervisningen och målet är att föra dessa tillsammans i en överrensstämmelse. Bülow menar att genom ett balanserat förhållande begreppen emellan skapas en harmoni. Genom begreppen framkallas en rad personlighetsutvecklande situationer, exempelvis orientering, reaktion, anpassning och samarbete (ibid).

Jessica Gottberg (2009) beskriver rytmik som en metod där kroppen fungerar som huvudinstrumentet och liksom Granberg (1994) menar hon att det är kroppen, intellektet och sinnet som samarbetar. Gottberg anser att ju fler sinnen som är med, desto större blir den pedagogiska vinsten. Hon menar att i sång, spel och dans utvecklas inte enbart motoriken utan även den psykiska och känslomässiga förmågan. I finger- och rörelseramsor tränas kopplingen mellan kropp och tanke och rytmiken tränar även den sociala kompetensen eftersom ämnet handlar mycket om samspel och turtagning. I rytmikens metrikarbete får kroppen, genom musik och rörelse, erfarenhet av talbegrepp och mängdlära. Barn som går i rytmik tränar även, enligt Gottberg, upp förståelse för numeriska mönster, abstrakta strukturer, logiska skeenden och lär sig även att skapa inre bilder som utvecklar tänkandet. Detta, menar hon, vidgar kompetensen och förmågan till problemlösning, vilket man har nytta av hela livet. Gottberg menar att rytmik också främst handlar om att ha roligt tillsammans i grupp. Enligt henne är rytmik glädje som kan uttryckas på många olika sätt i alla dess former.

4.3 RYTMIK – RÖRELSE OCH MOTORIK

I hear – I forget, I see – I remember,
I do – I understand

- Kinesiskt ordspråk
(Bülow 1974, s.18)

Gunilla Dessen (1993), högskoleadjunkt i rörelse, skriver om barns rörelseutveckling och menar att barn utvecklas samtidigt till kropp och själ, fysiskt och psykiskt, känslomässigt och tankemässigt i samklang med människor och miljö i sin omgivning. Hon menar att rörelseutveckling hos barn sker steg för steg enligt ärvda mönster och att varje steg bygger på det föregående. Dessen skriver om hur människokroppen är byggd för rörelse och för att vi ska fungera väl så behöver vi röra på oss kontinuerligt. Hon uttrycker en oro över att många barn idag inte får sina rörelsebehov tillgodosedda och att detta kan leda till negativa konsekvenser för barns totala utveckling. Hon anser att barn som stimuleras till en god rörelseutveckling utvecklar en bättre fysik. Människokroppen anpassar sig till den rörelsemängd den får och alla vävnader i kroppen behöver aktivitet för att fullt kunna utveckla

sina funktioner. Är kroppen eller delar av kroppen inaktiva minskar muskelmassan (ibid). För små barn, enligt Dessen, är det den allsidiga rörelseutvecklingen som är viktig och vidare, menar hon, att de flesta barn har ett inbyggt behov av att röra sig och att det är en stor glädje för dem att vara aktiva. Dessen anser att förmågan till rörelse vidgar barns möjligheter till att utforska sin omgivning och erfarar nya kunskaper. Ges det möjlighet till detta ställs barn inför problem som måste lösas, vilket i sin tur leder till att barn utvecklar sin kognitiva förmåga - det vill säga förmågan att förvärva och använda kunskap (ibid). Dessen menar att i barns tidiga uppväxtår är de som mest mottagliga för kunskaper och erfarenheter och den sensoriska utvecklingen är en viktig grund för det abstrakta tänkandet. En koppling, som mer och mer uppmärksammas, är den mellan den motoriska utvecklingen och språkutvecklingen. Utifrån detta, anser Dessen, det vara viktigt att barn inte tvingas hämma sitt utforskande av omgivningen genom att ständigt sitta i vagn eller liknande, barnet tvingas då till ett stillasittande och rörelsefattigt liv. Enligt Dessen behöver ett litet barn utforska sin omgivning genom rörelse.

Enligt Tora Grindberg och Greta Langlo Jagtoien (2000) är det viktigt att låta barn utvecklas i sitt eget tempo och likaså är det viktigt för barn att behärska grundläggande rörelser. Genom att barn får erfarar rörelse, menar de, läggs grunden för att barn skall:

- utveckla en positiv kroppsuppfattning
- kunna delta i alla former av lek
- kunna sitta still en längre tid
- kunna tänka abstrakt

Grindberg och Langlo Jagtoien (2000) menar att barn upplever sig själva och omvärlden genom att vara aktiva och genom att få situationer och sammanhang belysta ur många synvinklar. De pekar också på vikten av att vuxna måste vara medvetna om att barn har många olika sätt att uttrycka sig på, att det inte finns några rätt och fel.

Inom rörelseutveckling talar man ofta om motorisk utveckling, vilket innebär att ett barn gradvis utvecklar olika färdigheter som har med rörelse och förflyttning att göra (Grindberg, Langlo Jagtoien 2000). Exempel på detta kan vara när barn lär sig lyfta på huvudet, sitta, krypa, stå, gå och så vidare. Motorik delar man sedan upp i två olika delar – *grovmotorik* och *finmotorik*. Grovmotorik är ett samlingsnamn för de stora rörelser som ingår då man lär sig att rulla runt, sitta, krypa, stå, gå, springa, hoppa, klättra och så vidare. Medan finmotorik är de finare och lite mer begränsade rörelser som krävs när man exempelvis ska gripa tag om något, sy, skriva och göra andra precisionskrävande saker med händerna. Även rörelser med munnen och ögonen räknas till finmotoriska rörelser (ibid). Inom rytmikämnet arbetar man mycket med finmotorik och grovmotorik. Det finns många rörelsesånger som är skrivna just för att träna upp sin motorik, både den grova och fina. Enligt Grindberg och Langlo Jagtoien är anledningen, till att man tränar upp barns motorik, att hjälpa barn att utveckla sin egen kapacitet för att sedan nå en utvecklingsnivå där flera funktioner kan vara igång samtidigt. Målet är att skapa sammanhängande funktionsmönster som inte stör varandra – barn ska kunna röra sig och samtidigt tänka på något annat, vilket ger träning i att utföra många funktioner på samma gång. För att lära sig ett nytt rörelsemönster krävs det, enligt Grindberg och Langlo Jagtoien ett kognitivt förarbete. När man ska lära sig och utföra den nya färdigheten kan man i hög grad inte tänka på något annat, men när den nya färdigheten är inlärd automatiseras rörelsen. Det är viktigt för barn att ha ett automatiserat rörelsemönster för att kunna koncentrera sig på andra viktiga färdigheter, såsom att läsa, skriva, räkna, bedöma sin omgivning och så vidare (ibid).

Ulf Jederlund (2002) nämner att musikevetare och musikteoretiker brukar dela upp musiken i beståndsdelar och att det talas om tre musikaliska grundelement som musiken ska kunna beskrivas utifrån och vila på som grund. Dessa tre grundelement är *rörelse*, *ljud* och *puls* (rytm). Jederlund skriver att rörelse vid första anblick kanske inte ses som ett grundelement, men menar att det handlar om rent fysiska aspekter av ljud. Ljudet är vibrationer i luften som leder till vibrationer i örat som sedan blir till elektroniska rörelser i nervsystemet och hjärnan. Denna "hjärnrörelse" omformas och blir i slutändan kroppsliga uttryck – motoriska rörelser. Ljudet leder alltså till fysisk rörelse och aktivitet. Jederlund hävdar att rytm är nära förbundet med kroppens motorik och att ett väl utvecklat och tränat rytmisinn ligger till grund för att man sedan ska kunna exempelvis dansa och gymnastisera. Han menar vidare att det är viktigt med tajmingen i rörelser och att koordinationen mellan kroppens olika delar fungerar. För en väl fungerande kroppslig koordination krävs det ett gott samarbete mellan hjärnans båda halvor. Jederlund anser att genom att arbeta med rytmisk rörelse och med rytmiskt instrumentspel med hela kroppen stimuleras och utvecklas vår bilaterala förmåga – alltså hjärnhalvornas samarbete och samspel. Barn utvecklar genom detta motoriska förmågor såsom rytm, koordination och balans.

4.4 RYTMIK – MUSIK

Musik är ett av de väsentligaste elementen i barnuppfostran, genom att rytm och välljud mer än något annat förmår att tränga in i barnasjälens och prägla den, då musiken i sig själv har något upplyftande och förädlande, och därför kan stärka det ädla i människans karaktär och höja dess sinne.

- Platon
(Bülow, 1974 s.33)

Enligt Bertil Sundin (1995), professor i musikpedagogik, pekar en hel del forskning på att barnet under sina två första år utvecklar en grundläggande orientering till musik – om musik ska förknippas med trygghet eller otrygghet, med glädje eller olust. Han skriver vidare om hur barnet redan när det ligger i magen de sista fostermånaderna kommunicerar med sin mamma genom sparkar och rörelser och att det även finns tecken som tyder på att spädbarn har minnen från fostertiden. I magen är barnet ständigt påverkad av sin mammas hjärtslag och andning och författaren skriver att det finns de som menar att vårt grundläggande rytmmönster och rytmisinn inpräglas hos barnet under fostertiden i vistelsen i magen. Sundin uttrycker att man kan betrakta fostertiden och vad som händer då, viktig för den senare rytmiska utvecklingen. Bara några dagar efter födseln reagerar barnet rytmiskt på moderns tal och det infinner sig även snart rörelser hos barnet när det hör musik. Musik har en stor inverkan på människan, även så på det lilla barnet. Enligt Sundin har det visat sig att vissa ljud, särskilt rytmiska och med en jämn frekvens, har en tendens att stoppa gråt hos nyfödda. Musiken anses även ha en lugnande och sömngivande verkan. Efter några månader börjar barnet fokusera på ljudkällan och visa tecken på glädje gentemot musiken, nu börjar barnet även kunna skilja musik från andra ljud. Enligt Sundin lär sig spädbarn snart att höra skillnad på tal och sång/musik, men det förstår ju inte meningsinnehållet i språket, så det reagerar även på talet som ett musikaliskt system och påverkas av variationer i tonhöjd, rytm, klang, intensitet, intonation osv. Dessa musikaliska kvaliteter ger sedan meningsbetydelser åt språket, vilket det också fortsätter att göra långt upp i förskoleåldern.

Jederlund (2002) skriver om hur vår förmåga att uppfatta auditiva signaler börjar utvecklas väldigt tidigt, och denna uppskattningsförmåga har en avgörande roll dels för den neurologiska utvecklingen men också för det nyfödda barnets trygghet och anknytning till omvärlden efter födseln. Det nyfödda barnet känner igen mammans röst bland många andra kvinnor från första dagen, eftersom denna röst varit närvarande och har hörts inifrån kroppen under fostertiden. Det har även studerats och påvisats att när barnet är fött visar det igenkännande genom rörelser, leenden och annat då det hör sånger som har spelats ofta under graviditeten (ibid). Jederlund anser att musiken är det bästa språket för ett samspel och kommunikation mellan barnet och föräldrarna. Hammershøj (1997) skriver om hur barnet under sin första tid omges av ljud, och han menar att den känslomässiga kontakten med föräldrarna stimulerar och utvecklar barn och gör att det lär sig fler och fler ljud. I vardagliga situationer omges barnet av röstljud som ackompanjerar det föräldern gör – exempelvis vid amning, blöjbyten, lek och kel – där det oftast sjungs och trallas för barnet.

Jollrande, musik och sång ligger nära till hands för barn i deras utveckling. De första årens sånger brukar delas in i *lallmonologer*, *lallsånger* och *medsjungning* (Sundin, 1995). De kan också kallas för språklallande vilket pekar på den nära anknytningen som sången har till språket. Barnet sjunger oftast i början med en enda vokal men med varierande tonhöjd och barnet leker och övar med sin egen röst samtidigt som det gör olika medrörelser (ibid). Enligt Sundin kommer oftast dessa sånger på morgonen då barnet ligger kvar i sin säng. Han nämner även att man vid slutet av första levnadsåret ibland kan uppfatta medsjungning hos barnet, att det sjunger med i melodier. Sundin skriver om hur barn lite längre upp i åldrarna förväntas kunna återge sånger så korrekt som möjligt, enligt vuxnas mått mätta. Men han pekar på vikten av att låta barns musicerande vara fritt, att det ska ges utrymme till det naturliga, vare sig det är befintliga sånger, omformade sånger eller helt egna melodier som barnet hittar på själv.

Hammershøj (1997) skriver om hur barnen när de blir lite äldre (ca. 3 år) då visar sig det sociala intresset även i musiken. De vill hoppa, leka, dansa, spela och sjunga tillsammans, parallellt på samma gång. De kan ännu inte synkronisera ljudet med varandra, heller inte rörelser i så stor utsträckning, men att få dansa och sjunga tillsammans i sin egen grundrytm och med sina egna toner är till stor glädje för barnen. Många förskolebarn känner senare igen melodier och kan i viss mån upprepa dessa, kanske inte ton för ton, men som en sorts helhet. Hammershøj menar att barnen inte intresserar sig för det vi vuxna ser som det rätta tonavståndet, utan sjunger lite som de vill. Vidare skriver han om barns spontansång och att barn, när de är yngre, inte är så bra på att reproducera bestämda melodier. De sjunger mycket och gärna, men helst sina egna sånger. De sätter ihop egna melodier med egna texter, som de kanske har hört men återger det på sitt egna sätt. När barnen bli äldre (5-6 år) ändras detta, beskriver Hammershøj, och det finns ett stort intresse för reproduktion. Barnen lyssnar gärna på musik och vill höra sina favoritsånger om och om igen. Det är, enligt Hammershøj, vid den här åldern barn börjar leka popsångare och står och mimar framför spegeln med ett hopprep i handen.

Sundin (1995) diskuterar kring hur det är vanligt att musik ofta handlar om ifall man kan sjunga rent eller inte. Han vill mena på att musik är så mycket mer än det, att musik är ett sammansatt fenomen som består av många olika komponenter och att det finns många infallsvinklar i musikens värld. Dock så föds vi in i världen med olika musikaliska förutsättningar, en del är mer musikaliska än andra, men Sundin vill mena att vi alla har en stor möjlighet att få in musiken i våra liv, trots rådande förutsättningar. Sundin ser det som en fara att enbart definiera musikalitet med förmågan att kunna sjunga. Han menar att det skapar

fördomar och hämmar människor i deras musikaliska utveckling. Vidare talar han om att det är med musik som att lära sig cykla – det krävs träning och övning. Man måste öva sig i musik på samma sätt som man övar sig inom andra områden, och Sundin ser det som viktigt att som vuxna i skolan och i övrigt uppmuntra till musikalitet och att öva sig inom detta. Enligt Sundin påpekar flertalet forskare att utpräglad musikalisk förmåga visar sig mycket tidigt, oftast innan skolåldern. Vi människor föds med musikaliska möjligheter, men för att utveckla dessa krävs det, menar han, ett samspel med omgivningen.

Jederlund (2002) nämner forskning som pekar på att det finns ett samband mellan musiklyssnande och musikutövande och förbättrade studieresultat i matematik och språk hos skolelever. Detta är visserligen positivt, men Jederlund menar att det inte behövs förbättrade resultat i andra ämnen för att motivera musiken i skolan, utan att musiken är ett motiv i sig själv och att musiken skapar hela människor. Han tror vidare att barn och vuxna som kommer från olika ursprung och har olika förutsättningar i musiken kan mötas, utvecklas tillsammans och må bra.

4.5 RYTMIK – SOCIALT OCH PERSONLIGT

Enligt Olga Dysthe (2003), professor vid Bergens Universitet, har utveckling och lärande med relationer att göra. Hon menar att genom deltagande och genom deltagarnas samspel sker lärande och att kommunikationen är ett grundläggande element för detta. *”Utifrån ett sociokulturellt perspektiv är kommunikativa processer förutsättningar för människans lärande och utveckling”* (2003, s. 48). Dysthe talar om individuellt lärande kontra personligt lärande och menar att dessa två kompletterar och påverkar varandra. Hon anser att det är balansen mellan det individuella och det sociala som spelar en avgörande roll. Vidare pratar Dysthe om hur lärande inte är en soloprestation utan att både den som lär och den som lär ut är *”aktiva agenter i en social samverkan”* (2003, s. 83). Hon refererar till Vygotskij som anser att den sociala samverkan är en förutsättning och en utgångspunkt för att lärande och utveckling ska äga rum samt att människans lärande förutsätter en social natur. Dysthe menar att en individs lärande och utveckling alltid är en funktion av en större gemenskap. Man ska inte betrakta kunskap som något överförbart eller lärande som en internaliseringsprocess utan se lärande som, vad Dysthe kallar, en kunskapskonstruktionsprocess. Hon anser att kunskap, förståelse och mening skapas genom interaktion med andra människor. Dysthe pekar på att kognition inte är något som enbart individen äger, utan att kognitionen sträcker sig över andra människor. Kunskapen är fördelad mellan människor inom en grupp och inom denna grupp är personerna kompetenta och kunniga inom olika områden vilka är nödvändiga för en helhetsförståelse. Hon menar då utifrån detta att om kunskapen är uppdelad inom gruppen, så måste lärandet vara socialt. Vidare anser Dysthe att utifrån en sociokulturell syn på lärandet så lägger man stor vikt vid att *”kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext och inte primärt genom individuella processer* (2003, s. 41). Hon menar då att interaktion och samarbete är helt avgörande för lärande och utveckling, det ses inte bara som en positiv aspekt i läromiljön. Flertalet av tidigare nämnda författare och forskare skriver om kopplingen mellan rytmik och rörelse gentemot socialt samspel. Således har jag valt att beskriva Dysthes syn på samspel och lärande för att redogöra närmare kring detta. Även respondenterna i min undersökning pekar på aspekten kring rytmik och samspel, vilket jag återkommer till i resultatdelen.

Robert Schenk (2000), lektor vid Högskolan för scen och musik i Göteborg, talar om hur det är en sak att känna till och förstå hur inläring sker, men att det är en helt annan sak att arbeta med pedagogik inom ramarna för skolformen vi har i Sverige. Han anser även att det är en

stor skillnad på att läsa och formulera mål för undervingen och att faktiskt undervisa. Men han menar vidare att det är inspirerande för både elever och lärare om man lyckas med att bedriva en undervisning där många mål förverkligas för att undervisningen, enligt honom, är en lek – på allvar! Schenk talar om hur musik- och rytmikundervisning i skolan kan ses som ren lek för en del elever, lärare och föräldrar. Dock tycker han att det ska vara en lek, för han anser att det även ligger ett stort allvar i detta och att man genom leken samtidigt får med sig färdigheter, kunskaper och attityder som dels leder till ett sundare och mer lustfyllt musicerande men även att eleverna genom leken får med sig läxor för livet. Schenk menar på att leken är ett livsnödvändigt sätt för människan att upptäcka världen, att lära sig om livet, att skapa sig en egen identitet samt att få social träning. Vidare pekar han på hur barn leker instinktivt och självmotiverat just för att de har roligt, men att de är omedvetna om de samtidiga seriösa delarna i leken som de får med sig. Schenk diskuterar kring hur leken allt som oftast har en negativ klang inom skolan och i inlärnings-sammanhang trots att det finns en naturlig koppling mellan inläring, utveckling och lek.

Enligt Gottberg (2009) är musik en viktig del för barns och ungas sociala liv. Hon menar att det bland annat är genom musiken som identiteten prövas och det är genom musik som många finner meningsskapande. Gottberg pekar på att det i den svenska läroplanen tydligt framkommer att man ska låta barns alla språk komma till tals, vilket således innebär att det i skolan ska finnas plats för barns eget skapande och lärande. Estetiska läroprocesser är något som mer och mer växer fram inom skolan. Enligt Gottberg är detta ett sätt att arbeta på i skolan som gynnar en kunskapsutveckling i vilken eleverna får knyta samman känslor, upplevelser, kunskaper och erfarenheter. Alla olika språk ska komma till användning – talspråk, skriftspråk och de estetiska språken (musik, dans, bild, teater, form, media etc.) och de ska ingå i processen för att formulera och gestalta lärandet. Kärnan i estetiska läroprocesser är, enligt Gottberg, att det är känslan, processen och passionen som står i centrum.

Ett estetiskt förhållningssätt innebär alltså att eleven görs engagerad i sitt eget lärande. Han eller hon ses inte längre som en passiv mottagare av kunskap utan som delaktig i den process som leder fram till kunskap. Medlen är många – målet detsamma: att eleverna ska utveckla och få tillgång till alla sina uttryckssätt.

(Gottberg 2009, s. 12)

4.6 SAMMANFATTNING

En slutsats som kan dras utifrån denna genomgång är att musik och rörelse är viktigt för barn till och med innan de har kommit ut ur mammans mage. Under uppväxten är rörelse och musik ständigt närvarande och spelar en stor roll. Musik kan te sig på olika sätt, beroende på hur gamla barnen är, men det är ett uttrycksmedel som används i olika former och variationer både som kommunikation och som personligt uttryckssätt. Den sociala aspekten i musiken är ständigt närvarande och av stor betydelse och från flera håll pekas det på hur barn genom musiken och det sociala samspelet får med sig värdefulla färdigheter, både sociala och personliga.

Mot bakgrund av denna teoretiska genomgång skall jag studera och analysera resultatet av min undersökning för att utröna vad respondenterna anser kring ämnet. Forskningen och intervjuvaren kommer sedan att ligga till grund för min efterföljande diskussion.

5. METOD

Under den här rubriken kommer jag att beskriva mitt val av metod samt att diskutera dess för och nackdelar. Vidare presenteras hur mitt urval av intervjupersoner skedde och sedan hur själva undersökningen genomfördes. Jag gör sedan en kort diskussion om arbetets tillförlitlighet och till sist om hur jag har förhållit mig till rådande etiska principer vad gäller att genomföra en vetenskaplig undersökning.

5.1 VAL AV METOD

Stukát (2011) pekar på att det är forskningsproblemet som ska styra metodvalet och menar att det är viktigt att inte oreflekterat ta den metod som "känns rätt" eller som man kan bra. Jag vägde mellan att enbart genomföra intervjuer eller att utföra en kombination mellan intervjuer och observationer. Två aspekter spelade in i mitt val av metod. Dels ansåg jag att jag genom intervjuer bättre kom åt kärnan i mina frågeställningar och dels såg jag tiden som en bristvara. Jag upplevde att observationer krävde mer tid, vilket jag inte såg fanns till mitt förfogande i så stor utsträckning. Mitt val av metod landade således i *Intervjuer av respondentkaraktär*. Det är en intervjumetod som karakteriseras av att det inte bygger på källkritik, utan det är intervjupersonernas egna tankar och uppfattningar om olika företeelser som man vill komma åt och fokusera på (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Wängnerud, 2007). Dessa uppfattningar kan inte vara sanna eller falska, utan fokuset ligger på respondenternas personliga uppfattningar inom det aktuella ämnet. Detta till skillnad från intervjuer av informantkaraktär där svarspersonerna ses som "sanningssägare" och förväntas ge en generell bild av verkligheten. Min uppfattning var att jag genom intervjuer kunde få mer kvalitativa och bredare svar, vilket jag ansåg att mina frågeställningar krävde. Jag såg även en möjlighet till direkt uppföljning via exempelvis följdfrågor. Några negativa aspekter kring denna metod, som Esaiasson m.fl. (2007) ser det, är att om det är få respondenter som deltar i undersökningen så minskar möjligheterna till att nå en djupare insikt i det aktuella ämnet och även att möjligheten till generaliserbarhet minskar beroende på hur många personer som deltar i undersökningen. En annan aspekt författarna tar upp är att vid en sådan här intervju kan resultaten bli svåra att jämföra om svaren är för öppna och allmänna.

Stukát (2011) beskriver hur man kategoriserar en intervju antingen som *strukturerad* eller som *ostrukturerad*. I en strukturerad intervju används ett fastställt intervjuschema, där ordningsföljden för frågorna och deras formulering är bestämda. I denna typ av intervjusituation försöker man, mellan parterna, skapa en så neutral interaktion så möjligt, detta för att det ska bli lika i alla intervjusituationer. I en ostrukturerad intervju är den som intervjuar medveten om vilka ämnesområden som ska täckas in, men känner en frihet att ställa frågor utifrån hur situationen ser ut och vad samtalet inbjuder till. Konversationen löper mer fritt i jämförelse med en strukturerad intervju. Jag vill hävda att mina intervjuer blev en blandning utav dessa två kategorier. Mina frågor var i förväg formulerade och bestämda, men i intervjusituationerna var jag ändå lyhörd och öppen för respondenterna och deras tankar och möjligheten fanns även till följdfrågor. Enligt Esaiasson m.fl. (2007) gränsar en intervju av respondentkaraktär till det vardagliga samtalet och min förhoppning är att jag genom ett mer avslappnat samtal ska ha kommit åt svarspersonernas tankar och uppfattningar, mer än genom ett formellt frågeställande.

Intervjufrågorna¹ formades utifrån mitt syfte och mina frågeställningar. Jag inledde intervjuerna med några bakgrundsfrågor. Detta dels för att på ett enkelt sätt få igång samtalet, men också för att ringa in respondenternas historia inom ämnet rytmik. Därefter följde huvudfrågorna där det även fanns chans för följdfrågor och utveckling av grundfrågorna. Intervjuerna avslutades med en öppen fråga där respondenterna fick chans att komplettera med fler tankar och uppfattningar om så önskades.

5.2 URVAL

Att hitta, för undersökningen, relevanta pedagoger har varit en utmaning då många har varit upptagna med bland annat bedömningsskrivande, övning inför jul och lucia och liknande. De pedagoger som sedan kom att medverka vid intervjuerna har jag kommit i kontakt med dels tidigare genom VFU (verksamhetsförlagd utbildning) och dels nu genom att söka på olika kulturskolors hemsidor för att få fatt på pedagoger verksamma inom ämnet rytmik. Den geografiska aspekten spelade in vid val av respondenter, vilket gjorde att jag fokuserade på att hitta pedagoger verksamma i Göteborgsregionen. Jag valde att genomföra intervjuer med fem personer och antalet motiveras med tiden som låg till förfogande. De pedagoger som ställde upp på intervju anser jag har goda kunskaper inom ämnet och deras mångsidiga erfarenheter upplever jag bidrar med relevanta åsikter och funderingar i min undersökning.

Esaiasson m.fl. (2007) menar att man vid intervjuer av respondentkaraktär ska ta hänsyn till tre saker vid val av respondenter:

- *Välj främlingar*, då det kan ligga en svårighet i att hålla en vetenskaplig distans till någon man känner.
- *Välj ett litet antal*. Personerna ska vara genomtänka val och ha relevans för undersökningen. Man ska sträva efter kvalitet och inte kvantitet och även ha arbetets tidsaspekt i åtanke, vid val av antalet intervjuobjekt.
- *Välj sådana som inte är ”subjektiva” experter*. Det är inte personerna i sig som är intressanta, utan deras tankekategorier. Syftet är inte att personerna ska vara experter inom området, utan de ska presentera sin bild av ämnet utifrån personliga erfarenheter och upplevelser.

5.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Den första kontakten med pedagoger skedde genom att jag, via mail, skickade ett missivbrev² där förfrågan om medverkan vid intervju ställdes. Jag beskrev kort om mitt arbete och syftet med detta. I brevet förtydligade jag även att de, vid eventuell medverkan, garanterades anonymitet och att jag skulle komma att spela in intervjun. Vidare poängterade jag att denna inspelning endast kommer att lyssnas på av mig och att den kommer att förvaras så att ingen obehörig får ta del av uppgifterna.

Det var en utmaning att få fatt på respondenter, men jag lyckades till slut att hitta fem personer, vilket var det antal jag i förväg hade bestämt mig för. Två av respondenterna bad

¹ Se bilaga 1

² Se bilaga 2

om att i förväg få frågorna skickade till sig för att kunna förbereda sig. Det här har jag i efterhand funderat kring och möjligt är att jag hade tjänat på att skicka ut frågorna till alla fem respondenter, då några vid tillfälle uttryckte att de inte hade reflekterat kring detta och hade velat tänka kring frågan/frågorna innan. Det är dock en avvägning då jag anser att man i vissa fall kan gå miste om det spontana och öppna om frågorna i förväg är förberedda och funderade kring.

Esaiasson m.fl. (2007) menar att det är viktigt att intervjun sker på en plats där den som blir intervjuad känner sig så bekväm som möjligt och att det är bra att intervjun genomförs på en plats där det är lugn och ro. Fyra av intervjuerna genomfördes på respektive pedagogs arbetsplats i utrymmen där vi inte blev störda av personer eller andra ljud och en intervju skedde i ett avskilt rum på ett bibliotek. Tidsmässigt varierade intervjuerna något, men de tog runt en halvtimme att genomföra. Samtliga intervjuer spelades in med hjälp av dator och mobiltelefon.

5.4 BEARBETNING AV INSAMLAT MATERIAL

Efter att intervjuerna genomfördes transkriberade jag dessa för att sedan upprepade gånger läsa igenom svaren och försöka urskilja likheter, skillnader och andra enligt mig viktiga och relevanta aspekter. Efter att jag hade läst igenom samtliga intervjuer ett par gånger försökte jag kategorisera svaren, vilket resulterade i rubrikerna under resultatdelen. Dessa rubriker anser jag ringar in och sammanfattar respondenternas svar och tankegångar.

I resultatdelen varvar jag löpande text med citat. Jag väljer att använda mig av direkta citat från respondenterna, då jag anser att detta förstärker och påvisar viktiga tankegångar. Samt ger det möjlighet för läsaren av uppsatsen att själv tolka resultatet och dra egna slutsatser.

5.5 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET

Enligt Stukát (2011) bör man diskutera en vetenskaplig undersöknings styrka och svagheter mycket noga. Denna diskussion förs utifrån begreppen *reliabilitet* (tillförlitlighet), *validitet* (giltighet) och *generaliserbarhet*.

Aspekter som spelar in när det gäller min studies reliabilitet är mig som intervjuare, de som blir intervjuade och sedan min roll som sammanställare och tolkare av intervjuerna. Stukát (2011) nämner att tolkningar av frågor och svar är en faktor som kan vara en brist vad gäller reliabiliteten. Stukát menar vidare att ett sätt att öka reliabiliteten är att genomföra intervjuer på samma sätt. Men då mitt val av undersökningsmetod inbjöd till följdfrågor och utveckling av svar, torde en intervju inte bli likadan om den genomfördes ytterligare en gång. Enligt Esaiasson m.fl. (2007) är en positiv aspekt med min valda metod just möjligheten till följdfrågor, vilket jag ser som en fördel för undersökningen jämfört med andra metoder. Jag har i arbetet med att sammanställa intervjuerna försökt att vara så objektiv som möjligt, men jag är medveten om att personliga tolkningar kan ha ägt rum och spelat roll för resultatet.

Vad gäller studiens validitet anser jag mig, med hjälp av min valda metod, ha undersökt det jag ämnade göra, sett utifrån mitt syfte och mina frågeställningar. En reflektion efter att intervjuerna genomfördes var att frågorna tenderade att i viss mån beröra varandra, vilket resulterade i liknande svar på olika frågor. Trots det anser jag mig ha fått breda och olika svar,

som blev en god grund för analys och diskussion. Som en följd av att flera frågor ledde till liknande typer av resonemang, redovisas inte resultatet fördelat på respektive intervjufråga utan under mer övergripande teman.

Om det är få personer som medverkar i en studie medför detta att det är svårt att generalisera resultaten. Stukát (2011) nämner begreppet relaterbarhet, vilket han beskriver är en svagare form av generalisering som kan passa undersökningar som exempelvis innehar få intervjupersoner. Respondenterna i min studie är i olika åldrar, har olika lång erfarenhet inom ämnet, har olika utbildningar och ingång i ämnet samt jobbar inom olika sammanhang. Utifrån detta anser jag att kraven för relaterbarhet till viss del är uppfyllda.

5.6 ETISK HÄNSYN

Vetenskapsrådet har presenterat etiska krav att förhålla sig till när man genomför vetenskapliga undersökningar (www.codex.se). Dessa krav kan sammanfattas i fyra huvudpunkter: *Informationskravet*, *Samtyckeskravet*, *Konfidentialitetskravet* samt *Nyttjandekravet*. Dessa innebär i korthet att den som medverkar i en intervju ska vara medveten om studiens syfte och att ens deltagande är frivilligt och när som helst kan avbrytas. Hänsyn ska tas till den medverkandes anonymitet och alla uppgifter ska behandlas konfidentiellt. Den insamlade informationen får enbart användas i forskningssyfte och inte för kommersiellt bruk (Stukát 2011).

Jag har förhållit mig till kraven på så sätt att jag i missivbrevet beskrev förutsättningarna för intervjun och på vilka premisser respondenternas medverkan skedde. De blev även garanterade anonymitet. I uppsatsen har de medverkande personerna givits fiktiva namn för att de personligen och deras arbetsplats ska få vara anonyma.

6. RESULTAT

I detta kapitel kommer jag att redovisa resultatet av mina intervjuer. Jag inleder med att kort presentera respondenterna, som har givits fiktiva namn för att värna om deras anonymitet. Sedan följer själva redovisningen utifrån rubrikerna: *Rytmik enligt lärarna*, *Syftet med rytmik* och *Rytmikens betydelse för barns utveckling*.

6.1 RESPONDENTERNA

Kristina – är i grunden utbildad förskollärare, men hon vidareutbildade sig senare till rytmikpedagog. Hon har efter det jobbat mestadels med rytmik sedan tio år tillbaka inom grundskola och kulturskola. Hon arbetar även med att undervisa i barnrytmikkurser på högskolenivå.

Linda – är utbildad musiklärare med inriktning mot klassundervisning. I sin tjänst har hon haft mycket rytmik och har jobbat med ämnet i ca tretton år inom grundskola och kulturskola.

Johanna – är utbildad rytmikpedagog. Hon bedriver en egen rytmikverksamhet och frilansar även inom ämnet och genomför konserter och workshops tillsammans med en grupp som är inriktad på ”body-percussion”. Johanna har arbetat heltid med rytmik sedan fem år tillbaka.

Ingela – utbildade sig till grundskollärare och efter ett antal år utbildade hon sig även till diakon. Hon jobbar nu inom kyrkan och har i sin tjänst bland annat barnrytmik. Hon har läst till en del kurser i rytmik och har jobbat med detta i ca tio år.

Anette – är i grunden fritidspedagog men sadlade för några år sedan om och utbildade sig till musiklärare. Inom utbildningen läste hon rytmikkurser och har sedan sex år tillbaka arbetat med detta i grundskolan.

6.2 RYTMIK ENLIGT LÄRARNA

Kristina ser rytmiken som en pedagogisk metod för musikalisk och personlig utveckling samt att det är en lekfull gruppmetodik. Hon menar att det är viktigt att inom rytmiken utgå ifrån och tänka på lekfullhet och glädje, att det är det som är kärnan.

Linda ser rytmiken som ett sätt att lära sig musik, fast med hela kroppen. Hon tror att det är viktigt att ibland komma ifrån det teoretiska och istället få göra, att gestalta med hela kroppen. Linda menar att rytmiken är ett hjälpmedel, främst för barn i yngre åldrar, att närma sig musiken.

För Johanna är rytmiken en förening mellan musik, rörelse och rytm. Hon anser att det är viktigt att få med hela sig själv, både kropp och tänkande, i sitt eget lärande och i sin utveckling. Hon ser rytmiken som ett sätt att få med sig kroppen i det man gör, i musiken.

För Ingela är rytmiken en kombination mellan att lyssna och att röra sig, att lyssna in musiken och känna den med hela kroppen. Hon pekar på att det inte bara handlar om att sjunga, utan rytmik är för henne allt som har med musik att göra, att känna musiken och att omforma den i rörelser, i ord och i ramsor.

Anette menar att rytmiken är ett sätt att lära sig musik med hela kroppen. Genom att använda sig av dans, rörelse, lek, rytminstrument, sånger etc. anser Anette att man kommer åt detta.

Hon menar att det är viktigt att ha mycket fantasi och lekfullhet när man jobbar med yngre barn.

6.3 SYFTET MED RYTMIK

Linda ser musiken som syftet, men att rytmiken är ett redskap för att nå fram till det som man vill att eleverna ska lära sig. Hon ser det som att rytmiken kan vara ett sätt att leda fram till musikupplevelser samt att musik är något som alla kan få ta del av och lära sig. Hon menar att musiken knyter samman människor. Linda tror att man vinner jättemycket med att ha rytmik och hon menar att barnen genom rytmiken får med sig en grundinställning till musik som är lustfylld och lekbetonad. Det handlar inte om att vissa kan och vissa kan inte, utan leken tar överhanden, anser hon. Vidare pratar hon om att barn idag är väldigt ”lustuppfosttrade”, vilket inte gör det så svårt att göra barnen delaktiga i rytmiken.

Det är så viktiga ämnen de här två, musik och rytmik. Men rytmiken är en gyllene väg till mycket, det är ett fantastiskt medel. Man pratar om den lustfyllda skolan liksom, var är den? Det är klart att det är lustfyllt att lära sig nya och spännande saker, men när du får använda hela kroppen, så är det ju ännu roligare, tror jag, för de flesta. (Linda)

Som syfte med rytmiken, ser Kristina, att barnen får utlopp för sin sångglädje och sin rörelseglädje tillsammans med andra. Hon anser det viktigt att få vara del i musikaliska sammanhang och hon vill tända lusten till musiken och att göra musik själv och tillsammans med andra. Kristina jobbar med bland annat fiolrytmik inom kulturskola och hon ser rytmiken som ett bra komplement till det som annars blir väldigt mycket ”traggel”, som hon uttrycker det. Hon menar att om rytmiken får vara en del av instrumentalundervisningen, då får eleverna en bättre helhetsbild av musik och får lära sig mer allsidigt genom en aktiv kropp och en lekfullare ingång. Hon anser att instrumentalundervisningen inom kulturskola väldigt lätt blir teoretiserad och att det lustfyllda försvinner när man enbart ”tragglar” och står framför sitt notställ och spelar. Hon tycker det är synd att rytmiktanken försvinner när barnen bli äldre och hon tror att det hade varit en fördel om man fortfarande hade haft rytmiken kvar i instrumentalundervisningen även längre upp i åldrarna. Kristina har formulerat en tankekarta kring vad hon tycker är rytmik står för och ska innehålla. Huvudpunkterna i denna tankekarta är – Musikalisk utveckling, social utveckling, personlig utveckling, innehåll, pedagogens roll samt metoder och medel.

Johanna ser rytmiken som ett sätt att få ta del av musik med sin kropp och att genom detta upptäcka nya uttryckssätt. Hon ser också den sociala delen i ämnet som en väldigt viktig del, just för att man inom rytmiken ofta jobbar i grupp. Detta innebär, menar Johanna, att samtidigt som man tränar sig i musik tränar man även på att samarbeta samt att man ser sig själv i förhållande till andra. Även Anette ser den sociala aspekten som ett syfte med rytmiken. Hon tror att det ligger en vinst i att på olika sätt jobba i grupp och med det sociala samspelet, och hon ser rytmikämnet som ett utmärkt tillfälle till detta. Hon pratar även om hur man genom rytmiken kan bygga upp barns självkänsla och hon tror även att man kan fånga barn som kanske inte är så starka i andra ämnen. Rytmiken kan vara ett sätt där barn som är mer praktiskt lagda kan få blomma upp och få mer självförtroende, menar Anette.

Utöver den sociala aspekten ser hon rytmiken som ett hjälpmedel för att ge barn ett uttrycksmedel i musik och rörelse.

Ingela har i sina rytmikgrupper oftast väldigt små barn, så för henne kan syftet te sig lite annorlunda jämfört med de andra respondenterna. Hon säger att hennes största drivkraft och mål är att ge de föräldrar som är med sina barn redskap för att fortsätta sjunga och musicera med sina barn. Men hon nämner också att hon är övertygad om att rytmiken släpper loss krafter i de små barnen. Hon säger att hon tidigt brukar se vad musik, rörelser och olika material gör för barnen och hur de verkar reagera väldigt positivt på det mesta som sker på rytmiken.

Kristina anser att en funktion som rytmiken har i skolan är att släppa fram de rörelsebehov som barnen har och att de får ge utlopp för sin kreativitet, lust och lek. Hon anser att barnen i skolan fortfarande är ganska hårt hållna, att det handlar mycket om disciplin och att sitta still och vara tyst, duktig och ordentlig. Ibland kan hon uppleva rytmiklektioner som smått kaosartade, men genom att hon ibland kan tillåta detta kaos, menar hon att det bidrar till att barnen får ge utlopp för kreativitet som de inte annars får göra i andra sammanhang. Även Linda och Anette nämner rytmikens sammanhang med övriga skolan och uttrycker att:

Rytmik är fundamentet nästan, för att orka vara i skolan. [...] Det känns som ett bra komplement till övriga skolan som kanske ofta blir väldigt styrd och teoretisk. (Linda)

Jag tror framförallt att man kan bygga på deras självförtroende och att dom också får lust och stimulans att vara i skolan. (Anette)

I den stadsdel där Anette jobbar blir alla elever som går i årskurs 1 erbjudna rytmik på skoltid. Jag fick under intervjun ta del av ett dokument kring denna satsning och där står det att rytmik är ypperligt för att introducera barnen i skolvärlden på ett lekfullt sätt samt att det även kan vara en inkörsport till något av kulturskolans ämnen. Anette refererar till dokumentet när hon säger att syftet med rytmik är uppdelat i fyra olika delar – socialt, motoriskt, musikaliskt och allmänt. Det handlar om att samarbeta, vara individuell i gruppen, träna kroppskänsla, koordination, träna sångrösten, ge utlopp för sin fantasi, upptäcka glädjen i musiken och ha roligt tillsammans. Detta och mycket mer anser Anette vara syftet med rytmiken.

När jag ställde frågan om lärarna kommunicerar syftet med de rytmikaktiviteter de genomför svarade alla att de inte pratar om syftet, mer än kanske i några undantagsfall. De anser alla att det hela tiden finns ett syfte med momenten de genomför, men att de oftast inte pratar om det med barnen. Anette nämner att hon tror att flödet i lektionerna skulle försvinna om det blev för mycket prat, det får barnen mycket av i skolan ändå anser hon. Linda säger att hon pratar med barnen om syftet om det kommer till det stadiet att barnen tror att det är fri lek och det spårar ur. Hon tycker att det ska få vara fritt inom de tänkta ramarna, men att barnen måste vara medvetna om att det faktiskt finns ett syfte och att det inte är ren lek, fast lekfullheten och glädjen ska finnas där. Kristina nämner att hon alltid har ett syfte och mål med det hon gör. Hon uttryckte att det ju inte är någon roliga timmen barnen kommer till, utan hon har alltid en tydlig progression i hur hon lägger upp sin undervisning. Hon tror vidare att barnen inte i så stor utsträckning själva vill veta syftet, utan nöjer sig med att bara genomföra.

Allra oftast så deltar de ju bara med sin lust och glädje och då har jag nästan aldrig någonsin poängterat varför man gör det. Utan i barnens värld gör de det för att de tycker det är kul, det är deras ingång i det hela. Och den vuxna pedagogiska tanken stannar hos mig, varför vi gör saker och ting. (Kristina)

För det finns ju en väldigt bra grundtanke med rytmiken, som man baserar det man gör på. Tanken genomsyrar ju det mesta, så man kanske inte behöver kommunicera det hela

tiden, då blir det bara prat. [...] Vissa saker kan ju vara ganska flummiga och luddiga grejer, men det finns seriösa tankar bakom. (Johanna)

Johanna säger att hon inte kommunicerar med barnen om syftet, vilket är lite av grejen att, som hon uttrycker det, luras till kunskap. Hon tror att eftersom leken ligger väldigt nära till hands så hänger barnen oftast med på vad som händer utan att ifrågasätta eller undra varför. För Ingela som jobbar med yngre barn handlar det mest om kommunikationen med föräldrarna till barnen. Hon säger att hon i inledningen av terminerna brukar förklara och motivera varför man gör vissa saker, så att de ska förstå syftet med de moment man gör på rytmiken.

6.4 BETYDELSEN AV RYTMIK FÖR BARNS LÄRANDE OCH UTVECKLING

Kristina ser det som att man tillför någonting viktigt i de barnens liv som hon möter och att barnen genom rytmiken får någonting unikt som de inte får med sig någon annanstans. Hon menar att genom det sociala sammanhang, som rytmik är, så blir kropp, själ och tanke engagerade. Hon talar om hur dessa tre ord brukar vara byggstenar inom rytmiken. Kristina menar att begreppen bidrar till det helhetstänk som rytmiken enligt henne är, att kropp, själ och tanke på samma gång är engagerade och att det på så vis blir hela människan man möter och inte bara en del av den.

Konkreta saker som de flesta respondenterna uttryckte kring vad barnen får med sig och utvecklar var att man dels övar upp musikaliska färdigheter såsom puls, rytm, takt, sång, musikaliska begrepp etc. och dels motoriska delar som koordination, balans, kroppsmedvetenhet och koncentration. Men också de mer sociala och personliga sakerna som exempelvis samarbete i grupp, ta tur, positivt självförtroende osv. En respondent tar även upp aspekten om att rytmik kan främja talspråksutvecklingen. Alla respondenter uttrycker att rytmik är ett väldigt bra redskap för barnens sociala utveckling, att man lär sig samspela med andra och samtidigt hitta sig själv i ett gruppsammanhang.

Jag tror att rytmik är jättebra, att det tillför mycket på många plan i barns utveckling. Inte bara musikaliskt, utan också att hitta sin plats i gruppen, att vara delaktig i grupp, att få koll på sin kropp och få gehör för sina idéer. (Linda)

Ingela, som jobbar med yngre barn, tror att rytmikmiljön inspirerar och utvecklar barn. Hon berättar vidare att det är många barn i hennes grupper som har tagit sina första steg just under ett rytmikpass. Och hon vill se ett samband med detta och rytmiken och uttrycker att miljöer stimulerar barn till rörelse.

Absolut att det främjar rörelse och sen vet vi ju alla att rörelse är bra för vår inläring, då får man använda alla sina sinnen. [...] Jag tror att rytmiken är jätte viktig och att det finns ett väldigt klart samband med inläring. (Ingela)

Johanna diskuterar kring hur alla barn är olika och har olika förutsättningar för lärande. Hon tror att barn som inte känner sig så duktiga på att exempelvis skriva och läsa, i rytmiken kan få blomma upp och få självförtroende. Rytmiken kan vara deras styrka och på så sätt ge självförtroende. Hon nämner också hur viktigt det är att stimulera barnens olika sinnen och då är rytmiken ett väldigt bra redskap tycker hon. Hon anser att skolan i stort kan bli ensidig och

hon tror att man med hjälp av rytmiken kan väcka fler sinnen hos barnen än vad de får i övriga skolan. Linda pratar om hur vi människor tänker mer eller mindre med våra respektive hjärnhalvor. Hon menar att i rytmiken ser hon det som viktigt att komma ifrån att hela tiden tänka med vänster hjärnhalva, att komma ifrån ett rätt/fel-tänk som ofta råder. Hon tror det är viktigt att inte analysera allt man gör utan istället bara göra. Hon pratar om att det finns många barn som vill ha det teoretiskt, att de vill veta att ett plus ett är två och så vidare. Risken finns ibland, menar Linda, att rytmiken kan ses som flummig och utan syfte. Därför brukar hon främst för de barn som hon ser som lite mer styrda av sin vänstra hjärnhalva förklara syftet och på så sätt få med sig alla.

På frågan om respondenterna tror att barnen får med sig något unikt genom rytmiken vill alla, i alla fall tro, att rytmiken är speciell och unik på så sätt att eleverna inte får med sig detta samlat i något annat ämne. Några av dem nämner att exempelvis idrott och rytmiken har en hel del gemensamt, men de vill ändå trycka på att rytmiken har något speciellt.

Det känns som att rytmiken är väldigt allomfattande på många plan. [...] Jag tycker att rytmiken har en kärna som är bred, man kommer åt många olika ämnen bara genom att ta tillvara på barnens lek och lust. (Linda)

Det är det här kreativa och lekfulla förhållningssättet som jag känner som sällsynt. [...] Det är någon slags skön helhetsmix där just med sång, spel, dans och rörelse som ju inte existerar i något annat ämne – den helheten. (Kristina)

Jag tror att man kanske får en mer öppenhet för andra typer och former av inläring, att man har en öppenhet i uttrycksformer och att det inte behöver vara så bundet till att just skriva och läsa och sådär. (Johanna)

Linda pratar om hur alla barn kommer till rytmiken med olika musikaliska förutsättningar. Hon säger att vissa barn inte alls lyssnar på musik hemma och inte har med sig det arvet, vilket kan ha stor betydelse för den musikaliska utvecklingen. Hon tror att det handlar mycket om huruvida föräldrarna har sjungit med sina barn när de är små, hur man inom familjen förhåller sig till musik, hur man pratar om musik och hur nära man lever musik. Anette anser att rytmik- och musiklektioner är jättebra tillfällen att presentera all form av musik. Hon tror att när barnen är små har de inte bestämt sig för vilken musik de gillar och inte gillar, då är de nyfikna på allt och kanske mer mottagliga för olika typer av musik och stilar.

På frågan om respondenterna ser någonting negativt med rytmik för barns utveckling, vill ingen av dem se detta. Dock pekar några utav dem på negativa aspekter som skulle kunna uppkomma i samband med rytmiken, men de vill då påpeka att detta ändå inte gör själva ämnet negativt. Linda nämner aspekten om hur rytmik ibland kan vara utlämnande, vilket hon är väldigt medveten om och jobbar med ofta. Hon säger att hon alltid har "nödutgångar" ifall elever tycker det är jobbigt eller svårt, då hjälper hon dessa att komma på rörelser eller vad det än må vara. Linda säger att hon märker att det tar en tid vid början av varje termin för barnen att komma på vad rytmiken går ut på, att det tar ett tag att knäcka koden. Rytmiken kan fram tills dess kännas lite främmande. Men Linda menar att detta släpper efter ett tag och sedan är det inga problem. Hon tror att det, som i många andra sammanhang, handlar om att läsa av gruppen innan man vågar kasta sig ut. Linda nämner vidare att alla människor ju lär sig olika och att man måste ta hänsyn till alla olika personligheter och lärostilar.

Det finns nog inget som är negativt, men man måste vara vaksam på att alla är olika och att alla passar inte för vad jag har tänkt att göra den här lektionen, men då kommer det om

tre veckor liksom. Man får hela tiden tänka så att det tar olika lång tid för olika barn.
(Linda)

Kristina tar upp problematiken kring barn i behov av särskilt stöd. Hon berättar att hon i en av sina grupper har en pojke med någon form av utvecklingsstörning och hon märker på honom att när svårighetsgraden ökar så hänger han inte längre med de andra barnen. Hon pekar på svårigheten i att ha en person som inte kan medan de andra hänger med och tycker det är roligt att det utvecklas och är utmanande. Hon menar då att rytmiken för honom till viss del kan bli negativ, men hon kan inte se att hon i detta läge kan göra annorlunda. Hon anser att hon inte kan anpassa verksamheten helt efter hans förmåga, utan att han får hänga med på det han kan och förhoppningsvis få en positiv upplevelse genom det.

Anette yttrar en annan tanke som har betydelse för rytmiklektionerna. I de grupper där hon jobbar är alltid gruppens lärare eller en annan pedagog med, och Anette menar att så som lärarna tycker om rytmiken det speglar lektionen. Hon säger vidare att lärare har olika syn på det här med rytmik och tycker att det är olika viktigt. En lärare som är positivt inställd till rytmik och är delaktig i vad som händer på lektionen och kanske även innan lektionen förbereder barnen och är positiv till rytmikämnet, det menar Anette sätter en positiv prägel på lektionen. Medan en lärare som är negativt inställd ger den omvända effekten. Hon menar inte att lektionen blir bra eller dålig om läraren är positiv respektive negativ, men att det har en viss inverkan på hur stämningen och prägeln blir på lektionen.

Alla fem respondenter anser att man med fördel kan integrera rytmikämnet med andra ämnen i skolan. Kopplingar som många av dem uttrycker är dem mellan språk och rytmik samt matematik och rytmik. Linda uttrycker att det leder till ett bra samarbete mellan lärare och att man kan hjälpa varandra inom ämnena. Hon återkommer även till det, som nämndes tidigare, om hur barn arbetar olika med sina hjärnhalvor. Hon menar att det kan vara en hjälp för de elever som är teoretiska, att om rytmikämnet innehåller moment som de även jobbar med i andra ämnen, då blir det teoretiskt och praktiskt på samma gång. Och för de som är mer praktiskt lagda, att få göra med sin kropp istället för att läsa sig till kunskapen kan leda till bättre förståelse. Och Linda menar att vare sig man är teoretiskt eller praktiskt lagd, så övar barnen sig på olika saker inom rytmikämnet, samtidigt som man kanske exempelvis lär sig om solsystemet och alla planeter. De får med sig kunskap på olika plan och inom olika ämnen samtidigt. Anette tror även hon att det är jättebra att integrerar rytmiken med andra ämnen, men hon anser det viktigt att tänka på att rytmiken och musiken i sig är viktiga ämnen och att dessa inte bara får fungera som redskap.

Men så får man ju inte glömma bort att rytmiken har ett egenvärde, så att det inte bara blir som ett verktyg för att nå andra mål. (Anette)

Jag tror ju att skolan skulle dra nytta av att tänka rytmikmetoden i andra ämnen också. För man lär ju sig på ett helt annat sätt, man använder båda hjärnhalvorna hela tiden.
(Linda)

6.5 SAMMANFATTNING

Samtliga respondenter ser rytmiken som ett viktigt inslag för barns lärande och utveckling. De anser att barnen genom rytmiken får en ingång till musik och får med hjälp av hela kroppen närma sig musiken med allt vad det innebär. Kroppen ses som ett verktyg till att nå olika mål. Men respondenterna ser inte enbart musiken som syftet med rytmik, utan genom ämnet så får barnen med sig andra färdigheter. Flera av respondenterna pekar på den sociala aspekten och tror att rytmiken bidrar till sociala färdigheter, såsom att samspela i grupp, se sig själv i förhållande till gruppen, att vänta på sin tur etc. De vill också mena att rytmiken kan stärka barns självförtroende. Ett par av respondenterna tar även upp hur barn lär sig på olika sätt och att de anser att barn kan vara mer teoretiskt eller praktiskt lagda, vilket innebär att man som lärare måste variera sin undervisning för att alla barns behov ska bli tillgodosedda.

Flertalet av respondenterna nämner att barnen genom rytmiken får sina rörelsebehov tillgodosedda. De anser att barnen i skolan överlag blir alltför stillasittande och inte får ge utlopp för sin lek och kreativitet i så stor utsträckning. De nämner även hur viktigt det är att ge barnen chans att skapa och utveckla med sina olika sinnen, att det ska ges möjlighet för olika uttryckssätt. De anser att rytmiken är ett viktigt komplement till den annars ganska så stillasittande och inte så kreativa och lekfulla skolan.

Samtliga respondenter tror att rytmiken bidrar med någonting unikt för barnen. De anser att rytmiken är bred och allomfattande och att man med hjälp av lust och lek kan ta tillvara på barnens intresse och lärande.

7. ANALYS OCH DISKUSSION

I denna avslutande del kommer jag att ha min utgångspunkt i mitt insamlade material. Jag kommer att problematisera och föra en diskussion kring den presenterade forskningen och resultatet från intervjuerna i relation till egna tankar och funderingar kring ämnet.

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka om, och i så fall hur, rytmikämnet bidrar till barns utveckling. Jag har även velat ta reda på hur rytmikpedagoger ser på sitt ämne och vad de själva anser att rytmiken betyder för barns utveckling och lärande.

Frågeställningar:

- Är, och i så fall varför är, rytmik viktigt för barns utveckling?
- Hur bidrar ämnet rytmik till barns utveckling?
- Hur ser rytmikpedagoger på betydelsen av rytmik?

7.1 RYTMIKENS BETYDELSE

Under rubriken *Vad är rytmik?* citerade jag Loris Malaguzzi som skriver att barn när de föds har hundra språk, men berövas nittionio. Han anser att skolan och kulturen fråntar barnen möjlighet att uttrycka sig och begränsas enbart till ett språk. I den nya läroplanen, Lgr11, går att läsa följande:

Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form ska vara inslag i skolans verksamhet. En harmonisk utveckling och bildningsgång omfattar möjligheter att pröva, utforska, tillägna sig och gestalta olika kunskaper och erfarenheter. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna ska tillägna sig. [...] Skolan ska sträva efter att vara en levande social gemenskap som ger trygghet och vilja och lust att lära. Skolan verkar i en omgivning med många kunskapskällor. Strävan ska vara att skapa de bästa samlade betingelserna för elevernas bildning, tänkande och kunskapsutveckling.

(Lgr11, s. 10)

Föregående text står i läroplanen under rubriken *Skolans uppdrag*. Skolan har alltså ett uppdrag, en skyldighet, att ge sina elever möjlighet till olika uttrycksmedel för att tillägna sig kunskap. Flertalet av respondenterna uttryckte under intervjuerna att de upplever att skolan fortfarande är väldigt teoretiskt lagd och de menar att skolan i stort skulle tjäna på att föra in ett annorlunda sätt att tänka, exempelvis ett rytmikinfluerat, i den dagliga undervisningen. Ett par av respondenterna yttrade även att rytmik och musik är fundament som är viktiga i skolan för att en del elever överhuvudtaget ska orka vara där. De anser att rytmiken ger utlopp för lek och kreativitet vilket leder till en lust och stimulans att vara i skolan. Linda ställde sig frågan var den lustfyllda skolan är. Hon uttryckte att det pratas mycket om detta, men att hon i praktiken inte ser så mycket av den. Linda anser att om man får använda hela kroppen och upptäcka och lära sig, så blir undervisningen roligare. Samtliga respondenter anser att rytmiken tjänar ett viktigt syfte. Dels genom att rytmik blir ett verktyg till att lära sig musik med hela kroppen och med sina sinnen, men också det att barnen får med sig många andra olika färdigheter. Respondenterna anser att rytmikämnet kan bidra till att träna samspel med andra, bidra till ett positivt självförtroende, träna koordination och balans. Vidare får barnen chans att ge utlopp för sin kreativitet och lek, vilket lärarna ser som viktigt, då de anser att

skolan i stor utsträckning inte erbjuder detta i övriga ämnen. I läroplanen går det vidare att läsa:

Skolans arbete måste inriktas på att ge utrymme för olika kunskapsformer och att skapa ett lärande där dessa former balanseras och blir till en helhet. Skolan ska främja elevernas harmoniska utveckling. Detta ska åstadkommas genom en varierad och balanserad sammansättning av innehåll och arbetsformer. [...] Skolan ska stimulera varje elev att bilda sig och växa med sina uppgifter. I skolarbetet ska de intellektuella såväl som de praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna uppmärksammas.

(Lgr11, s. 10)

Skolan har ett krav på sig att undervisningen ska innehålla varierande arbetsformer och på så sätt stimulera eleverna till lärande och utveckling. Flertalet av respondenterna nämnde att barn lär sig på olika sätt och att det i skolan måste finnas förutsättningar för att alla elever ska kunna tillgodose sig kunskap på olika sätt, genom olika arbetsformer. Johanna uttryckte även att det är viktigt för barn att få använda sig av alla sina sinnen, att man inte begränsar skolverksamheten till att läsa och skriva, utan ger barnen möjlighet till ytterligare uttrycksätt, vilket rytmikämnet kan erbjuda.

I dagens samhälle talas det mycket om att barn rör på sig alldeles för lite och att de blir mer och mer stillasittande framför exempelvis tv och dator. Det pekas även på att fetma hos barn har ökat kraftigt genom åren bland annat till följd av ett mer stillasittande liv. Här har skolan en viktig roll, anser jag, att motverka detta ökande problem, bland annat genom att variera skolans undervisning till både stillasittande och rörlig. Gunilla Dessen (1993) menar att kroppen är byggd för rörelse och för att vi ska fungera väl behöver vi röra på oss kontinuerligt. Hon anser att om barn får röra på sig för lite, hämmar det deras totala utveckling. Vidare beskriver hon att barn som stimuleras till god rörelseutveckling stärker och utvecklar sin fysik. I skolan har barnen idrott, sedan är det inte så många fler ämnen som erbjuder fysisk aktivitet i den mening att skolan anordnar aktiviteten. Många barn rör på sig och leker under raster, men de som inte gör det, de rör möjligen inte mer på sig än under idrotten. Flertalet av respondenterna pekade på att rytmik är ett ämne som gör att barnens rörelsebehov blir tillgodosett, samtidigt som de övar upp andra färdigheter och får ge utlopp för sin kreativitet och lek. Jag anser att det finns en dubbelbottnad problematik i skolan att samtidigt som det förs en diskussion kring hur barn måste röra på sig mer, så prioriteras exempelvis ett ämne som rytmik bort till förmån för mer teoretisk undervisning. Jag upplever att ämnen såsom rytmik och musik har en stämpel på sig som ”flummiga” och inte bidragande till viktig kunskap. Dock påvisar mycket forskning att barn behöver röra på sig och att rörelse och musik har en stor betydelse för barns uppväxt (se exempelvis Dessen, 1993 och Sundin, 1995). Vad är det då som gör att skolan verkar blunda för de aspekter som praktiska ämnen bidrar med till förmån för teoretiska ämnen? I läroplanen står det tydligt att skolan ska variera undervisningen och att många olika uttrycksformer ska förekomma. Både forskning och respondenterna pekar på betydelsen av rytmik, varför får ämnet då inte en ”godkänd” plats i skolan och ses som ett redskap, en av flera uttrycksformer samt som en metod för inläring?

Monica Lindgren analyserar i sin avhandling *Att skapa ordning för det estetiska i skolan* (2006) hur lärare och skolledare hanterar skolans estetiska verksamhet samt hur det skapas legitimitet för konstnärligt arbete inom skolan. Hon för en intressant diskussion kring hur de estetiska ämnena ofta kan ses som kompensatoriska i skolan och att vissa elever som ses som ”problembarn” kompenseras för skolans tillkortakommanden inom övriga områden med hjälp av de estetiska ämnena. Lindgren skriver om hur barn som på olika sätt har problem och svårigheter i skolan tillskrivs ett speciellt behov av mer tid för estetiska ämnen och att dessa

ämnen fyller en slags terapeutiskt roll. Dock diskuterar hon sedan vidare kring hur alla barn är i behov av estetiska ämnen och att dessa bidrar till en balans i skolans aktiviteter. Lindgren anser att alla barn är i behov av omväxling och att skolans teoretiska verksamhet behöver balanseras upp med en estetiskt/praktiskt inriktad verksamhet. Jag finner tankarna kring legitimering av estetiska ämnen intressant, då det verkar som att det ofta krävs ett syfte utöver det rytmik och musik i sig själva ger, för att ämnena ska vara rättmätiga. Är det först när musik och rytmikämnen genererar kunskaper i andra ämnen som de blir legitima? Varför kan inte ett ämne såsom rytmik vara legitimt i sig självt, när så mycket forskning pekar åt att musik och rörelse är viktigt för barn? I resultatet av min undersökning framgår det att några av respondenterna tänker barn som antingen mer teoretiskt eller praktiskt lagda, att de använder sig mer eller mindre av sin vänstra respektive högra hjärnhalva. Flertalet respondenter nämner det och det har diskuterats kring det i denna avslutande del, att rytmiken blir ett bra komplement till den annars så stillasittande skolan. Men ska rytmiken fungera som en kompensation för de barn som är mer praktiskt lagda och som har svårare att ta åt sig teoretiska delar i undervisningen? Då återkommer tanken som Lindgren lägger fram, om estetiska ämnen som kompensation för bristerna i skolan. Borde inte undervisningen i skolan vara så varierande i alla ämnen, att barn som är mer eller mindre teoretiska respektive praktiska, kan tillgodogöra sig samma kunskap fast med olika medel? Respondenterna pekar på att skolan i stort skulle tjäna på att införa ett rytmikinfluerat sätt att tänka kring den bedrivna undervisningen, vilket skulle kunna leda till att även teoretiska moment skulle kunna bli mer praktiska, detta för att alla ska kunna ta till sig kunskapen på det sätt som man föredrar.

Schenk (2000) skriver om hur musikaktiviteter i skolan ses som en lek. Han anser dock att det ska vara en lek – fast på allvar. Vad är det som gör att lek måste vara lek och allvar vara allvar? Kan inte dessa två kopplas samman och tjäna varandra i syftet att tillgodose sig kunskap? Leken ligger så nära till hands för barn, så varför kan man inte göra den till ett redskap för inlärning? Linda pratade under intervjun om att barn idag är "lust-uppfostrade" och att leken ligger nära till hands, vilket inte gör det svårt att få barnen delaktiga i rytmiken. Hon ser rytmiken som en gyllene väg och ett verktyg till både lärande inom musik men också ett lärande i stort. Flertalet av respondenterna tror att rytmiken genererar någonting unikt som inga andra ämnen kan erbjuda. Några diskuterade kring att många ämnen i skolan, om man adderade dessa, skulle kunna frambringa det som rytmiken ger. Dock anser de att rytmik är unikt i den mening att inga andra ämnen i sig själva kan erbjuda det rytmiken för med sig.

Alla fem respondenter svarade att de inte kommunicerar syftet med rytmikaktiviteterna, förutom i vissa enstaka fall. I detta sammanhang kan man ställa sig frågan vad detta innebär för barnens lärande och utveckling? Är det positivt eller negativt för barnen att inte veta varför de gör det de gör och vad det grundläggande syftet är? Kristina menar att det alltid finns en klar pedagogisk tanke bakom hennes rytmikundervisning samt anser hon det vara svårt att kommunicera med yngre barn om syftet. Hon frågar sig hur man exempelvis förklarar begreppet social utveckling för barn. Hon tror inte att barnen är i behov av att få veta varför de gör vissa övningar eller vad de utvecklar i och med att de genomför övningarna. Hon anser att den pedagogiska tanken får vara hennes och att barnen får delta genom sin lust och glädje, vilket hon tror är nog syfte för barnen själva. Syftet är för henne klart och tydligt, men kommuniceras inte till barnen. Flertalet av lärarna förklarar att de tror att flödet i lektionerna skulle försvinna om man ständigt skulle förklara syftet med alla övningar man genomför. De anser att barnen får mycket genomgångar och prat som det är i skolan. Linda hör till dem som inte heller i så stor utsträckning kommunicerar syftet för barnen, men hon berättar om hur hon när barnen blir äldre och hon har dem i musik, då kan hon återkoppla till

rytmiken och prata om hur och varför de lärde sig det de gjorde. Hon tror då att barnen är mer mottagliga för detta, då de är lite äldre. Då rytmikens grundtankar är så tydliga anser jag, likt lärarna, att det inte är nödvändigt att alltid diskutera kring varför man gör det man gör. Jag tycker att huvudsaken är att det faktiskt finns ett syfte och att barnen lär sig och utvecklar olika sidor hos sig själva till följd av aktiviteterna som genomförs. En av respondenterna pekade dock på en viktig aspekt, den att barnen måste förstå att även fast rytmiken har en lekfull ingång, så betyder det inte att det är fri lek. I det läget anser respondenten det vara viktigt att barnen får veta att övningarna har ett syfte, även fast det får vara en viss mån av frihet och lek, fast med bestämda ramar.

Samtliga respondenter pekar på den sociala aspekten i rytmikämnet och vikten av denna. De anser alla att genom det samspel som sker inom rytmiken lär sig barnen både om sig själva och om andra. Detta står i samklang med det sociokulturella perspektivet, som är min teoretiska utgångspunkt och inramning för denna uppsats. Vygotskij menar att lärandet är beroende av samspelet människor emellan och att det sociala i omgivningen spelar en stor och avgörande roll för utvecklingen hos barn (Weissenrieder, 2008). Respondenterna anser alla att rytmiken för med sig någonting unikt hos barnen, som är svårt att helt få med sig genom något annat ämne. Att lära sig hantera samspelet i en grupp, att ta hänsyn till andra, att se sig själv i förhållande till gruppen, att vänta på sin tur - är bara några saker kring den sociala aspekten som respondenterna tar upp och ser som viktiga redskap för barn att ha med sig. Inom rytmiken fokuseras det mycket på de sociala bitarna och respondenterna anser att detta är en av flera saker som gör rytmiken så viktig och unik. I inledningen av denna uppsats citerade jag Lgr11, där det går att läsa att skolan ska medverka till att förbereda eleverna för allt vad samhällslivet innebär. Då tror jag, precis som respondenterna, att rytmik är ett ypperligt ämne där eleverna kan öva sig i socialt samspel vilket är en god förberedelse för det vardagliga livet i samhället, där så mycket bygger på sociala relationer. Jag tror det är viktigt att skolan ser värdet i vad rytmiken, tillsammans med många andra ämnen, kan bidra med för den sociala utvecklingen hos barn.

Samtliga respondenter anser att rytmik går utmärkt att integrera med andra ämnen. De tror även att skolan skulle tjäna på att använda sig av ett rytmikinfluerat tankesätt i den "vanliga" undervisningen. De menar med det att man kan levandegöra undervisningen mer, så att även de teoretiska bitarna kan upplevas på ett mer praktiskt sätt. Någon ger exempel på att mer praktiskt åskådliggöra matematiken genom att använda sig av kroppen, en annan exemplifierar att man kan göra klassrummet till olika världsdelar och resa runt och besöka olika länder och lära sig om dess kultur. De menar att det enbart är fantasin som sätter gränserna. En av respondenterna pekar dock på att man inte får glömma bort rytmikens eget syfte, att ämnet har ett egenvärde i sig. Rytmiken får inte bli ett verktyg enbart för exempelvis matematikinläring eller språkinläring, utan ämnet tjänar ett eget syfte, dock kan man ta hjälp av och hjälpa andra ämnen. Dessa tankar återkommer hos Jederlund (2002) som pekar på vikten av musikens egenvärde, detta till trots att forskning pekar på att musikämnet kan ge förbättrade resultat i andra ämnen. Jederlund anser att man inte ska behöva ha förbättrade resultat i andra ämnen för att motivera musiken i skolan, utan musiken är ett motiv och syfte i sig självt. I den pågående politiska debatten nämns det emellanåt om hur "flum-skolan" ska försvinna och hur det ska satsas mer på teoretiska ämnen, exempelvis matematik och svenska. En förhoppning hos mig är att skolan ska börja se betydelsen av musiken och rytmiken för barnens skolgång och utveckling och inte nedprioritera ämnet mer än vad det redan är.

7.2 FORTSATT FORSKNING

Det finns en hel del forskning kring vad rörelse och musik betyder för barn. En sak som går i linje med min uppsats och som jag tycker hade varit intressant att genomföra, är en längre studie om och i så fall hur barn påverkas och utvecklas av rytmik. Att följa barn under flera år, dels de som inte har rytmik och de som har det, och observera och studera om det finns påtagliga skillnader hos dessa barn, om det gör någon skillnad om man har rytmik som barn eller inte. Jag inser dock att en sådan studie rent praktiskt är svår att genomföra då det inte går att överblicka och hålla konstant alla eventuellt samverkande faktorer för barnens utveckling, det vill säga - det är svårt att se vad just rytmiken bidrar till barnens utveckling om man inte studerar just deras utveckling i rytmik.

En annan aspekt som har dykt upp under arbetets gång och som skulle vara intressant att undersöka närmare är huruvida skolan skulle kunna göra delar av den teoretiska undervisningen mer praktisk och varierande, detta för att erbjuda den allomfattande undervisning som skolan har i uppdrag att ge.

7.3 SLUTSATS OCH SLUTORD

Samtliga lärare ser rytmikämnet som otroligt viktigt och att det har en stor bidragande effekt på barn. I samklang med tidigare presenterad forskning och respondenternas svar framkommer det att musik och rörelse är av stor vikt och betydelse för barns lärande och utveckling samt för deras positiva välbefinnande. Respondenterna ser rytmiken som ett redskap till att närma sig både musikaliska och sociala färdigheter. Genom rytmiken, anser de, att barn utvecklar sin motorik och rörelseförmåga, de lär sig musikaliska färdigheter och detta samtidigt som aspekter på det sociala och personliga planet tränas. Detta menar respondenterna gör rytmikämnet till någonting unikt. Genom rytmiken får barnen även möjlighet att utveckla och använda alla sina sinnen och får använda sig av många olika uttrycksätt, vilket är ett bra komplement till den annars relativt stillasittande skolundervisningen.

Inledningsvis ställde jag mig frågan hur livet skulle vara utan musik. Jag tror att musiken är en byggsten i våra liv, både som barn och vuxna. Vi är inte livsviktigt beroende av den, men jag tror att musik och rörelse tillför positiva energier som vi på ett sätt är beroende av för att leva. Musiken är nära förknippad med både glädje och sorg, och är ett uttrycksmedel när orden inte räcker till. I och med denna uppsats är min förhoppning att en tanke ska väckas, främst hos dem som är verksamma inom skolan, om hur viktig musiken är för barnen och att de ska ges möjlighet att med både kropp och själ upptäcka och utveckla den.

REFERENSER

TRYCKTA KÄLLOR:

Björkvold, J-R. (2005). *Den musiska människan*. Stockholm: Runa.

Dessen, G. (1993). *Barn och rörelse*. Stockholm: HLS Förlag

Dysthe, O. (Red.). (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, P, Gilljam, M, Oscarsson H & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.

Gottberg, J. (2009). *Musiken och rytmen i praktiken*. Klippan: Ljungbergs.

Granberg, A. (1994). *Småbarnsrytmik*. Stockholm: Liber Utbildning.

Grindberg, T, Langlo Jagtoien, G. (2000). *Barn i rörelse*. Lund: Studentlitteratur.

Hammershøj, H. (1997). *Musikalisk utveckling i förskoleåldern*. Lund: Studentlitteratur.

Jederlund, U. (2002). *Musik och språk. Ett vidgat perspektiv på barns språkutveckling*. Stockholm: Runa.

Lindgren, M. (2006). *Att skapa ordning för det estetiska i skolan. Diskursiva positioneringar i samtal med lärare och skolledare*. Göteborg: Art Monitor

Schenk, R. (2000). *Spelrum – en metodikbok för sång- och instrumentpedagoger*. Göteborg: Bo Ejeby.

Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Skolverket.

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Sundin, B. (1995). *Barns musikaliska utveckling*. Stockholm: Liber Utbildning.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.

von Bülow, G. (1974). *Vad är rytmik? En introduktion i rytmisk-musikalisk uppfostran*. Stockholm: Nordiska Musikförlaget.

Weissenrieder, E. (2008). *Skapandets kraft – för kunskap och utveckling*. Stockholm: Runa

OTRYCKTA KÄLLOR:

Nationalencyklopedin – www.ne.se (sökord: kinestesi)

Hämtad: 2011-11-18

Svenska Rytmikförbundet Dalcroze – www.satbmusic.com/srd/asp/historik.asp

Hämtad: 2011-11-16

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer – <http://codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Hämtad: 2011-11-30

BILAGA 1

INTERVJUFRÅGOR

Inledande frågor:

- Var och när är du utbildad?
- Hur många år har du arbetat med rytmik?

Kärnfrågor:

- Vad är rytmik för dig?
- Är rytmik viktigt? (Om ja: Varför? Om nej: Varför inte?)
- Vad ser du som syftet med rytmik för barn?
- Hur ser du på rytmik i förhållande till lärande och barns utveckling? (Vad, om något, kan barn utveckla eller lära sig genom att delta i rytmikaktiviteter, som du ser det?)
- Kommunicerar du med barnen vad syftet är med de rytmikaktiviteter ni gör? (Varför/varför inte?)
- Vad, om något, ser du som positivt respektive negativt för barns utveckling med att arbeta med rytmik och musik? (I så fall vad och varför?)
- Tycker du att man kan integrera andra ämnen i rytmikämnet? (Om ja: Vilka och hur – kan du ge exempel? Om nej: varför inte?)
- Det barn får med sig genom rytmiken, anser du att de får det i samma utsträckning inom andra ämnen också? (Dvs. ger rytmiken något unikt bidrag till barns utveckling eller kan det bytas ut mot någon annan typ av aktivitet eller innehåll?)
- Ser du några skillnader inom rytmiken beroende på barns ålder? (I så fall, vilka?)
- Tror du att det gör någon skillnad för barns utveckling om de går i rytmik eller ej?

Avslutande fråga:

- Har du fler tankar eller något mer att tillägga?

BILAGA 2

MISSIVBREV

Hej!

Jag heter Viktoria Källner och läser nu min sista termin inom lärarprogrammet, inriktning mot musiklärare, vid Göteborgs Universitet.

Jag håller på att skriva mitt examensarbete inom ämnet barnrytmik. Jag är nyfiken på att studera närmare vad rytmiken betyder för barns utveckling och vad de kan lära sig och bära med sig i och med rytmikämnet.

Jag tänkte genomföra intervjuer med ett antal rytmiklärare och min fråga till dig är om du skulle kunna tänka dig att ställa upp på en intervju? Den tar i så fall ungefär en halvtimme att genomföra. Om du kan tänka dig att vara med i min undersökning, så kan jag i princip när som helst och var som helst komma och intervjua. Antingen den här veckan på torsdag eller fredag, eller måndag-fredag nästa vecka.

Vill också poängtera att vid eventuell medverkan, så kommer du i uppsatsen att anonymiseras. Alltså kommer varken ditt namn eller vilken skola du arbetar på att framkomma. Jag kommer även att behöva spela in intervjun, men ljudupptagningen kommer endast att lyssnas på av mig och den kommer att förvaras så att ingen obehörig får ta del av den.

Jag skulle vara otroligt tacksam om du ville ställa upp.

Vänliga hälsningar
Viktoria Källner